

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Светла Черпокова, член на научното жури,
преподавател в Катедра по история на литературата и сравнително литературознание,
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”,
по дисертация на тема „Образът на двойника в литературата – модели и прочити.
Психоаналитични прочити на образа на двойника в диaboлистичната проза”,
за присъждане на научната и образователна степен „доктор“
по научна специалност 2.1. Филология – Теория на литературата,
дисертант: Десислава Бориславова Узунова,
научен ръководител: проф. д-р Амелия Личева

Предложената за защита дисертация на Десислава Узунова обсъжда темата за образа на двойника в литературата, като специфичният ракурс на изследване е през призмата на психоаналитичния прочит, приложен върху диaboлистичната проза. Изградена в седем части, работата умело превежда читателя от теоретичните дефиниции, обосновки и типологизации (дефинирането на двойника като обект на проучване, извеждането на типовете двойници, обглеждането на понятието *Das Unheimliche* през различни изследователски дискурси) към практическите измерения на теоретизациите. Качество на работата е, че хода на това „превеждане“ във фокуса перманентно се отчита спецификата на терена на проучването, като изследователската методология постепенно се напасва към потребностите му.

Основните текстове, с които се работи, са представителни за диaboлистичната проза – разкази на Георги Райчев, Владимир Полянов, Светослав Минков, като в компаративистичен план се извършват наблюдения върху Е. Т. А. Хофман, Едгар Алан По, Густав Майринк и връзките им с диaboлизма.

Прави впечатление съвестното прощудиране на наличните изследвания в българското и западноевропейското научно пространство по темата диaboлизъм. Заслуга на работата обаче надхвърля систематизацията на направеното до момента, а предлага свой собствен изследователски модел и методология на база на натрупания опит по темата и на направените текстуални прочити. В тази връзка смятам, че дисертацията представлява важна стъпка в научното ни пространство в осмислянето както на диaboлизма, така и на една надскачаща границите му тема, каквато е темата за двойника. Задълбочено и с разбиране се работи и с психоаналитичната проблематика. Освен задължителните автори – К. Г. Юнг и Зигмунд Фройд, без които едно подобно изследване не би могло да се проведе, работата привлича важни за изследователската стратегия теории, като особено се открояват разсъжденията върху теорията на Мелани Клайн.

Като човек, който се занимава с рецепция, за мене особено важни бяха наблюденията на понятието *unheimlich* през българската научна рецепция и през

преводите му на български език. Привличането на един, бих го нарекла „преводачески“ контекст, според мене прави видими не само функционалните измерения на понятието в българската култура, но и отваря ракурси на тълкуване, които засягат възприемателя на това понятие, независимо от културната му принадлежност.

Като цяло, благодарение на ясната си структурираност, работата може да бъде определена като „лесна“ и „удобна“ за четене и осмисляне. Трябва да се отчете обаче, че това не е нещо „лесно“ за постигане особено като се има предвид сложността на проблематиката (психоаналитичния поглед, дефинирането на понятието *unheimlich* и напасването му към българския изследователски контекст, компаративистичния прочит на чужди и български автори).

Като особено приносна и като находка виждам предложената визия за двойника като паразит и прилагането на интердисциплинарния подход като цялостна стратегия на изследване. Качество на работата са и визуализациите на наблюденията в табличен вид и под формата на схеми (свои и цитирани).

Забележките, които имам, като цяло са несъществени с оглед на настоящата задача на текста, която смятам за напълно изпълнена.

При евентуално издаване на дисертацията като книга бих препоръчала някои от бележките под черта да бъдат вдигнати в основния текст, тъй като те имат своята функционална значимост за изграждането на тезите на дисертантката, а позицията им под черта им отрежда ролята на маргиналии. Например бел. 3 на с. 7, бел. 71 на с. 53 (струва ми се уместно разбирането за афект да е в основното тяло на текста, а не като обяснение към заглавието на раздела), бел. 147 на с. 97 (разбирането за „раздвояване“ и „удвояване“) и други от същия тип, които се отнасят за уточняване на понятийния апарат на изследването. Приемам обаче, че това е част от изследователския почерк на Десислава Узунова, много приятен между другото, при който изказаното в основния текст се проблематизира, коментира и дообглежда в текста под черта. Така се получава и ефект на едно своеобразно „двугласие“ – докато в основния текст тече строгото научно говорене, в текста под черта авторката дава воля на едно по-свободно изразяване и в по-интимно общуване с читателя споделя своите догадки и хипотези. Същевременно подредният текст се използва и за да фокусира погледа на читателя върху съществените наблюдения на дисертантката.

Бележка 12 на с. 22 (обяснението на архетипа), бел. 16 на с. 23 (за колективното несъзнавано) пък ми се струват излишни, тъй като имат по-скоро информативен характер и не се добавя ново разбиране за тях.

Също така във връзка със стъпването върху тезите на Томас Мартин за диаволизма бих препоръчала при една бъдеща работа по проблематиката на диаволизма да се ползва

цялото изследване на Мартин („Der bulgarische Diabolismus: Eine Studie zur bulg. Phantastik zwischen 1920 und 1934“, 1993), което обстойно се занимава и с проблема за двойника. Налично е в Националната библиотека „Св. Кирил и Методий“. Бих предложила и един бегъл поглед върху книгата на Олаф Кооб „Азът и неговият двойник: за психологията на сянката“ (София, 2013), която, макар и в популяристичен стил, засяга изследваната от авторката проблематика. (Например удачните констатации, които Десислава Узунова прави по повод мотива за близнечеството, могат да намерят и други основания чрез предложените наблюдения на Кооб за Каин и Авел.)

Бих препоръчала също библиографията да бъде подредена по раздели, като се обособят литературните текстове от научните, които също така от своя страна могат да се класифицират на тематичен принцип – общо литературоведски и литературноисторически изследвания, изследвания върху диаволизма, психоаналитични изследвания, културологични и философски изследвания и т.н. Това би открийло още веднъж значителната проучвателна работа, която дисертантката е извършила при подготовката и защитата на своите тези.

Два пропуска отдавам на недоглеждане и по-скоро определям като технически грешки. Единият е поставянето на Е. Т. А. Хофман и Едгар Алан По заедно в скоба като пример за „западноевропейски образци“ (с. 7). Другият е свързан със заглавие на новела на Е. Т. А. Хофман, установило се на български като „Приключение в новогодишната нощ“ („Die Abenteuer der Sylvester-Nacht“), което в дисертацията се появява като „Приключения срещу нова година“ (с. 21).

В заключение смятам, че предложената дисертация на Десислава Бориславова Узунова носи всички необходими качества да бъде успешно защитена и я препоръчвам на почитаемото жури за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

09. 05. 2018

София

Изготвил становището:

(доц. д-р Светла Черпокова)